

การศึกษาเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิประชาชน โดยทนายความอาสาในชั้นก่อนฟ้องในคดีอาญา ในสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย

A Comparative Study on the Protection of People's Rights by Volunteer Lawyers at the Pre-Trial Stage in Criminal Cases in the United Kingdom, Singapore, and Thailand

แพชชา ว่องวิชชุเวทย์*

Patchaya Wongvitchuwet

ฐิติยา เพชรมนูนี**

Thitiya Petmune

■ บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบบทบาทของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในชั้นก่อนฟ้องในคดีอาญา โดยศึกษากรณีของสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย โดยศึกษาบทบาท สภาพปัญหา และเสนอแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับทนายความอาสาในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาในระยะเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญต่อการประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสามประเทศ

* นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ph.D. student, Degree of Doctor of Philosophy in Criminology and Criminal Justice, Department of Sociology and Anthropology Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Assistant Professor, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Received: 13 November 2025 Revised: 28 January 2026 Accepted: 16 February 2026

ต่างให้ความสำคัญกับสิทธิในการเข้าถึง
ทนายความตั้งแต่ขั้นสอบสวน แต่มีรูปแบบ
การจัดระบบทนายความอาสาแตกต่างกัน
ตามบริบททางกฎหมายและสังคม
โดยสหราชอาณาจักรมีระบบกฎหมายช่วยเหลือ
ที่มีระบบที่มั่นคงและเป็นที่ยอมรับมายาวนาน
สาธารณรัฐสิงคโปร์ใช้ระบบทนายอาสา
ภายใต้การสนับสนุนของรัฐและองค์กรวิชาชีพ
ส่วนประเทศไทยยังคงเผชิญข้อจำกัด
ด้านทรัพยากรและกลไกการประสานงาน
การศึกษานี้เสนอแนวทางในการพัฒนาระบบ
ทนายความอาสาไทยให้มีประสิทธิภาพ
และยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรม
และการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน
อย่างเท่าเทียม

คำสำคัญ: ทนายความอาสา, การคุ้มครอง
สิทธิประชาชน, กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญา

■ Abstract

This study aims to analyze and compare
the roles of volunteer lawyers in protecting
people's rights at the pre-trial stage
of criminal cases, focusing on the cases
of the United Kingdom, Singapore,
and Thailand. It examines the roles,
challenges, and development approaches
of volunteer lawyers in providing early
legal assistance to defendants under
criminal justice process, a critical period
for safeguarding procedural rights.

The findings reveal that all three countries
emphasize the right to access legal
counsel from the investigation stage;
however, the organization of volunteer
lawyer schemes differs across legal
and social contexts. The United Kingdom
has a well-established and widely
recognized legal aid system. Singapore
delivers volunteer lawyer services with
the support of the state and professional
organizations, while Thailand continues
to face limitations in resources
and coordination mechanisms. Accordingly,
this study proposes strategies
to strengthen an effective and sustainable
volunteer lawyer system in Thailand,
with the aim of reinforcing the rule of law
and ensuring equitable access to justice
for all people.

Keywords: Volunteer Lawyers, Protection
of People's Rights, Pre-trial Procedures
in Criminal Cases

■ บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกลไก
สำคัญในการดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมและ
ความยุติธรรมในสังคม การดำเนินคดีอาญา
มิได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด
เท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิ
และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกล่าวหา

ในทุกชั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน **ชั้นก่อนฟ้อง** ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สิทธิของบุคคล อาจถูกละเมิดได้ง่ายที่สุด การมีทนายความ เข้าช่วยเหลือในระยะเริ่มต้นจึงเป็นหลักประกัน สำคัญของความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม ในหลายประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของสิทธินี้และพัฒนาระบบ **“ทนายความอาสา”** ขึ้น เพื่อให้ประชาชนที่ขาดแคลนทรัพยากรสามารถ เข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายได้ โดยไม่ถูก จำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ ในประเทศไทย มีการดำเนินงานของทนายความอาสาในรูปแบบ ต่าง ๆ ภายใต้อาสาสมัครทนายความ กรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ สำนักงานอัยการ และหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน แต่ยังไม่ประสบปัญหา ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านกลไก ด้านการประสานงาน และการรับรู้ของประชาชน

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระบบทนายความ อาสาในสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทยโดยศึกษาประเด็น ดังนี้ (1) ประวัติความเป็นมา (2) ระบบทนายความ (3) หลักเกณฑ์และวิธีการ (4) พัฒนาการ ของสิทธิการมีทนายความ (5) สภาพปัญหา และ (6) พัฒนาการและเสริมสร้างประสิทธิภาพ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจ แนวทางที่แตกต่างกันในการคุ้มครองสิทธิ ของประชาชนในชั้นก่อนฟ้องคดีอาญา เพื่อสืบค้น องค์ประกอบของระบบที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางที่เหมาะสม สำหรับประเทศไทยทั้งในเชิงนโยบายและ การปฏิบัติจริง เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิ ของประชาชนเป็นไปอย่างเท่าเทียม สอดคล้องกับ หลักนิติธรรมและการเข้าถึงความยุติธรรม ตามหลักสากล

■ วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ บทบาทของทนายความอาสาในการคุ้มครอง สิทธิของประชาชนในชั้นก่อนฟ้องในคดีอาญา ของสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ คุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยทนายความอาสา ในชั้นก่อนฟ้องในคดีอาญาของสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย

3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและ เสริมสร้างประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิ ของประชาชนโดยทนายความอาสาในชั้นก่อนฟ้อง ในคดีอาญาในประเทศไทย

■ วิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจาก บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมายลำดับรอง ตำรา หนังสือ วารสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัย คำพิพากษาของศาล เอกสารเผยแพร่ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจาก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและภาษา ต่างประเทศ โดยการศึกษาเปรียบเทียบนี้ ได้คัดเลือกสหราชอาณาจักร เนื่องจากเป็นต้นแบบ ของระบบกฎหมายที่มีอิทธิพลอย่างกว้างขวาง ต่อประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์ เนื่องจากมีระบบ กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และทันสมัย รวมถึงมีการบริหารจัดการระบบ

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายภายใต้การสนับสนุนของรัฐและองค์กรวิชาชีพพออย่างเป็นระบบ ซึ่งการเปรียบเทียบกับประเทศไทยที่มีพัฒนาการของระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่แตกต่างกัน จะช่วยให้เห็นจุดแข็ง - จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

บทความนี้มุ่งพิจารณาบทบาทของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในชั้นก่อนฟ้องคดีอาญาในสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมถึงประวัติความเป็นมา ระบบทนายความ หลักเกณฑ์และวิธีการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย พัฒนาการของสิทธิในการมีทนายความ รวมถึงสภาพปัญหา และนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบทนายความอาสาในประเทศไทยต่อไป ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา

ความเหมือน

สหราชอาณาจักรมีระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกปี ค.ศ. 1215 ซึ่งเป็นที่มาของกระบวนการที่ขอบด้วยกฎหมาย ให้ประชาชนเสมอภาคและได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย (Namtae Meeboonsang, 2023, pp. 121-134)

สาธารณรัฐสิงคโปร์ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายจารีตประเพณีจากอังกฤษและยอมรับกฎหมายอังกฤษว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสิงคโปร์ และมีศาลชาร์อะห์ (Shariah Court) (Jidapa Pornying & Prateep Thubattanon,

2022, pp. 184-232)

ประเทศไทยมีกฎหมายจารีตประเพณีศาสนา และพระราชโองการของกษัตริย์และยังได้รับอิทธิพลจากกฎหมายอังกฤษและภาคพื้นยุโรป ต่อมาได้รับระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาใช้ และมีศาลศาสนาอิสลาม (Sukhothai Thammathirat University, 2022, pp. 4-15)

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) การจับกุม มักจะต้องตัดสินใจโดยประชาชนหรือคณะลูกขุน

2) ถือหลักการแห่งการรักษาประโยชน์แห่งความยุติธรรมโดยเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดให้มีทนายความ (Krongthip Kamyarat, 2015, pp. 61-72)

3) รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 เป็นภาคีในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ลงนามในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิและพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 และยึดหลักการและแนวปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) นับแต่ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1965 ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายอังกฤษและพัฒนาระบบการเมืองและกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะตัว และได้มีการยกเลิกระบบลูกขุนในปี ค.ศ. 1969

2) ถือหลักการปฏิบัติในการจับกุมและฟ้องร้องผู้กระทำผิดจะต้องมีความสอดคล้องเหมาะสม ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของปัจเจกชนเกินสมควร และในขณะเดียวกันจะต้องเพียงพอต่อการปกป้องสังคมด้วย (Office

of the Attorney General, Institute of Criminal Law, 1997, pp. 209-215)

3) รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ค.ศ. 1948 แต่ไม่เป็นภาคีและไม่รับรองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ค.ศ. 1976 สาธารณรัฐสิงคโปร์ได้เข้าร่วมประกาศสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN Human Rights Declaration) ร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียน (Tan, 2019, pp. 122-130)

ประเทศไทย

1) ไม่มีระบบลูกขุน กฎหมายให้สิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย การจับและคุมขังจะทำได้ต่อเมื่อมีคำสั่งศาล หรือเหตุผลอื่นตามกฎหมายบัญญัติ

2) รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการจัดหาทนายความให้ (Jidapa Pornying & Prateep Thubattanon, 2022, pp. 184-232)

3) รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ลงนามในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 และยึดหลักการและแนวปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งการเข้าร่วมประกาศสิทธิมนุษยชนอาเซียน (ASEAN Human Rights Declaration)

ทั้งสามประเทศต่างก็ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายจารีตประเพณีและยึดหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย โดยสหราชอาณาจักรมีระบบลูกขุนและมีพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน

ระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์พัฒนาระบบกฎหมายบนพื้นฐานคอมมอนลอว์ แต่ยกเลิกระบบลูกขุน และเน้นการควบคุมอาชญากรรมและคุ้มครองสังคม ขณะที่ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก ไม่มีระบบลูกขุน และกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยทั้งสามประเทศมีความแตกต่างกันในเชิงโครงสร้างและแนวความคิดคุ้มครองสิทธิ ซึ่งสะท้อนบริบททางกฎหมายและการเมืองที่เฉพาะของแต่ละประเทศ

2. ระบบทนายความ

ความเหมือน

สหราชอาณาจักร แบ่งทนายความเป็น 2 ประเภท คือ เนติบัณฑิต (บาริสเตอร์) และโซลิซิเตอร์ ภายหลังมีการออกกฎหมายให้โซลิซิเตอร์สามารถว่าความในศาลสูงได้ เช่นเดียวกับบาริสเตอร์ (Terrill, 2024, pp. 74-76, 81, 87)

สาธารณรัฐสิงคโปร์ แบ่งทนายความเป็น 2 ประเภทคือทนายความผู้ให้คำปรึกษากฎหมาย และทนายความว่าความ โดยคน ๆ เดียวสามารถทำหน้าที่ทั้งให้คำปรึกษาและว่าความได้ (Natcha Kittayakanon, 2022, pp. 1-8, 21-22)

ประเทศไทย ในอดีตเคยมีการแบ่งทนายความออกเป็น 2 ประเภท คือ ทนายความชั้นหนึ่ง และทนายความชั้นสอง แต่ได้มีการยกเลิกไป ในปัจจุบันไม่มีการแบ่งประเภทและลักษณะการทำงาน โดยทนายความสามารถให้คำปรึกษากฎหมายและว่าความได้ทุกศาล (Kanjantittra Harirak, 2017, pp. 28-32, 76-81, 85-86)

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) ระบบผูกขาดในการแบ่งหน้าที่ของโซลิซิเตอร์และบาริสเตอร์ ทำให้บาริสเตอร์มีเวลาเตรียมตัวน้อยก่อนขึ้นศาลจึงทำให้ขาดประสิทธิภาพ เกิดค่าใช้จ่ายสูงเพราะต้องใช้นายความ 3 คนในการทำงานในหนึ่งคดี (Terrill, 2024, pp. 74-76, 81, 87)

2) มีสภาโซลิซิเตอร์ (Law society) ที่ให้ความรู้และอบรมทนายความในด้านกฎหมาย (Sahas Paiphak, 2016, pp. 19-21)

3) สามารถศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัย 3 ปี หรือสำนักเนติบัณฑิตแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งพร้อมกัน โดยไม่ต้องได้ปริญญาเสียก่อนจึงมาศึกษาต่อที่สำนักเนติบัณฑิต

4) มีสำนักเนติบัณฑิต 4 สำนัก โดยจะต้องศึกษาเป็นเวลา 1 ปี มีการอบรมปลูกฝังคุณธรรมและอบรมมารยาทในการเข้าสังคม ซึ่งผู้เรียนต้องมีอายุ 21 ปีบริบูรณ์ ผู้ที่จบเนติบัณฑิตจึงจะสามารถว่าความได้ แต่มักจะเข้าอบรมเพิ่มเติมตามสำนักบาริสเตอร์อีก 1 ปี หรือเข้าอบรมหลักสูตรวิชาว่าความเป็นเวลา 3 เดือน (Chiraniti Hawanon, 2008, pp. 19-20)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

ความแตกต่าง

1) ไม่มีระบบผูกขาดในการทำหน้าที่ของทนายความผู้ให้คำปรึกษากฎหมายและทนายความว่าความ จึงสามารถทำงานได้หลากหลายบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ในศาลสูงได้ด้วย

2) มีสหภาพทนายความ (Law society) และสำนักการศึกษากฎหมายแห่งสิงคโปร์ (Singapore

Academy of Law) ที่ให้ความรู้และอบรมทนายความจะต้องศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัย 4 ปี และเป็นเนติบัณฑิต จึงจะสามารถเป็นทนายความว่าความในศาลได้ (Uthis Suphap, 2023, pp. 42-43)

3) มีการควบคุมคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพอย่างเข้มงวดและควบคุมจำนวนทนายความและพัฒนาคุณภาพ โดยกำหนดอายุไว้ที่ 21 ปี ซึ่งการเรียนกฎหมายในเนติบัณฑิตจะต้องอบรมกฎหมาย 5 เดือนที่เน้นการปฏิบัติ และฝึกอบรมพื้นฐานทางกฎหมาย 6 เดือน และฝึกงานกับสำนักงานทนายความเป็นเวลา 6 เดือน และต่อมาได้ขยายระยะเวลาเป็น 1 ปี

ประเทศไทย

1) ต้องศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัย 4 ปี และเข้ารับการอบรมและทดสอบข้อเขียนและสัมภาษณ์ เพื่อรับใบอนุญาตการเป็นทนายความ โดยต้องผ่านการฝึกงานแบ่งเป็นตัวรุ่น (3 เดือน) และตัวปี (1 ปี) มีสำนักเนติบัณฑิตที่ให้การอบรมกฎหมายเป็นระยะเวลา 1 ปี แต่ไม่ได้มีการบังคับให้ทนายความต้องผ่านการสอบเนติบัณฑิต

ระบบทนายความของทั้งสามประเทศมีจุดร่วมกัน คือ เปิดให้ทนายความทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและว่าความได้ แต่ในสหราชอาณาจักรยังคงรื้อรอยการแยกระหว่างโซลิซิเตอร์และบาริสเตอร์ ขณะที่สิงคโปร์และไทยไม่ได้จำกัดบทบาทของทนายความ หากแต่สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์มีองค์กรวิชาชีพให้การอบรมควบคุมคุณภาพทนายความอย่างชัดเจน ส่วนประเทศไทยมีความยืดหยุ่นในการเข้าสู่วิชาชีพ ซึ่งสะท้อนผลผลิตของโครงสร้างการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมที่ยังไม่สามารถรองรับระบบคัดกรองวิชาชีพที่เข้มงวดและมีต้นทุนสูงได้

3. หลักเกณฑ์และวิธีการ

ความเหมือน

สหราชอาณาจักร

1) ในอดีตผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะไม่ให้การ โดยไม่ให้อธิบายว่าเป็นการรับสารภาพ แต่ปัจจุบัน ถือว่าผู้ต้องหาไม่มีสิทธินี้แล้ว เนื่องจากกฎ วิชาทฤษฎีวิจารณ์ว่าเอื้อเพื่อต่อผู้ต้องหาเกินไป (Qulrk, 2013, pp. 481-483) ประกอบกับแนวคิด ที่ศาลยึดหลักว่าพยานหลักฐานทุกประเภท สามารถนำมาใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงในการพิจารณา ได้เสมอ ดังนั้น การไม่แจ้งสิทธิในการปรึกษา ทนายความไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมาย และไม่กระทบต่อการพิจารณาคดี (Kundasut Arunsuda, 2020, pp. 110-125)

2) มีการจัดตั้งและกำหนดเงินเดือนทนาย จำเลยแห่งรัฐขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2000 - 2001 แต่มีปัญหากการใช้งบประมาณที่สูงมาก จึงแก้ปัญหาโดยการทำสัญญาแบบเหมาจ่าย กับสำนักงานทนายความเอกชน (Brooke, 2017, pp. 1-33)

3) ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิ ของผู้ต้องหาและจำเลยในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับคำปรึกษา ทางกฎหมายตั้งแต่ขั้นจับกุม สอบสวน โดยยึด พยานหลักฐานที่ชอบด้วยกฎหมาย

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) มีการเตือนผู้ต้องหาว่าการไม่ให้การ ใด ๆ นั้นจะเป็นผลร้ายต่อตัวเขาและควรจะต้อง ให้การต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยสิทธิที่จะไม่ให้การ จะถูกจำกัดอย่างมาก (Office of the Attorney General, Institute of Criminal Law, 1997, pp. 595-601)

2) ศาลจะรับฟังถ้อยคำต่าง ๆ ของผู้ถูก จับกุมหรือผู้ต้องหาจากพนักงานตำรวจ และแม้จะไม่แจ้งสิทธิในการปรึกษาทนายความ ก็ไม่ส่งผลต่อการพิจารณาคดีแต่อย่างใด (Worawong Atcharawongchai, 2014, pp. 53-55, 57-58)

3) มีการจัดตั้งและกำหนดเงินเดือนทนาย จำเลยแห่งรัฐขึ้นในปี ค.ศ. 2022 เพื่อคุ้มครอง บุคคลที่เปราะบางในสาธารณรัฐสิงคโปร์ และขยายการประเมินรายได้ เพื่อขยายขอบเขต การคุ้มครองในคดีอาญาอีกด้วย (Ministry of Law, Singapore, 2022, April 4)

4) การรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการเข้าถึง ทนายความภายใต้กรอบกฎหมายและพัฒนาการ ของศาล ผ่านการตีความขยายขอบเขตของสิทธิ ภายใต้ข้อจำกัดของนโยบายการควบคุม อาชญากรรมและความปลอดภัยของสังคม

ประเทศไทย

1) ในอดีตผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะได้รับการเตือน และแจ้งสิทธิไม่ให้การ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่แจ้งสิทธิ ศาลพิพากษายกฟ้อง แต่ต่อมา ศาลได้ตัดสินให้อำนาจพนักงานอัยการ ในการฟ้องได้แม้ไม่ได้แจ้งสิทธิ

2) แม้จะไม่ได้แจ้งสิทธิก็มิได้ทำให้ การสอบสวนคดีไม่ชอบแต่อย่างใด ไม่ใช่เป็นหน้าที่ ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องสอบถาม การร้องขอทนายความของผู้ต้องหา (Kundasut Arunsuda, 2020, pp. 110-125)

3) ให้การคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนว่า จะต้องมีการปรึกษาทนายความร่วมอยู่ด้วยเสมอ ในการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบปากคำ พร้อมแจ้งสิทธิในการให้การหรือไม่ก็ได้ และอนุญาตให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเข้าร่วม

ฟังได้ตามมาตรา 75 และกำหนดสิทธิในการมีที่ปรึกษาทนายความที่มีคุณสมบัติเป็นทนายความและผ่านการอบรมเรื่องวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว จิตวิทยาการสังคมสงเคราะห์และอื่น ๆ ตามมาตรา 120 และมาตรา 121 ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) และแก้ไขเพิ่มเติม

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) มีพระราชบัญญัติว่าด้วยตำรวจและหลักฐานทางอาญา ค.ศ. 1984 กำหนดหลักเกณฑ์และสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาทนายความของผู้ต้องหาเอาไว้เป็นการเฉพาะ โดยให้สิทธิตั้งแต่ผู้ถูกจับกุมและถูกควบคุมตัวในสถานีตำรวจ และต้องบันทึกลงในบันทึกการควบคุมตัว ต้องได้รับคำปรึกษาทนายความภายใน 36 ชั่วโมง นับแต่ร้องขอแต่อาจล่าช้าถึง 48 ชั่วโมง (Peter Hungerford-Welch, 1998, p. 95)

2) มีข้อยกเว้นของความล่าช้าในความผิดร้ายแรง เช่น คดีค้ายา คดีก่อการร้าย มีเหตุอันควรเชื่อ เช่น แพทย์แผนกฉุกเฉินหรือทำร้ายร่างกายผู้อื่นหรือการเตือนผู้ต้องหารายอื่นที่กำลังหลบหนี โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะให้พบกับทนายความหลังจากให้ปากคำเสร็จแล้ว

3) ให้มีการปิดประกาศแจ้งสิทธิไว้ให้เห็นได้ชัดในสถานีตำรวจทุกแห่ง และให้บันทึกการสละสิทธิที่ระบุเหตุผลในบันทึกการจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะไม่นับสนุนสิทธิในการปรึกษาทนายความ โดยอ้างว่าทำให้ล่าช้า (Stone, 2002, p. 102)

4) มีการให้คำปรึกษาทนายความทางโทรศัพท์ที่สะดวกรวดเร็ว แต่เสี่ยงที่ความลับของผู้ถูกควบคุมตัว อาจรั่วไหลและเวลาที่ติดต่อกับทนายความอาจเป็นกลางดี ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิเลือกทนายความได้ หากไม่มีทนายความก็ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจติดต่อไปยังโครงการทนายความที่ให้คำปรึกษา และหากไม่สามารถจัดหาได้อีก ก็จัดหาจากบัญชีรายชื่อที่มีความพร้อม และสุดท้ายสามารถใช้วิธีอื่นจนกว่าจะมีทนายความที่ให้คำปรึกษา (Stone, 2002, p. 102)

5) องค์การที่มีอำนาจพิจารณาให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย ได้แก่ ผู้พิพากษาในเขตศาลที่มีอำนาจ โดยหากผู้ต้องหาจะไม่ต้องเสียค่าทนายความ แต่หากมีรายได้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดจะต้องจ่ายค่าทนายความบางส่วนหลังคดีเสร็จสิ้น (Sanders & Young, 2000, p. 493)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) รัฐธรรมนูญได้บัญญัติสิทธิของผู้ถูกจับกุมในการปรึกษาทนายความ โดยไม่มีกฎหมายเฉพาะในการให้สิทธิแก่ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหา โดยต้องได้รับการพิจารณาภายใน 48 ชั่วโมง อีกทั้งยังมีคำพิพากษาเรื่องการให้สิทธิปรึกษาทนายความต้องคำนึงถึงการปกป้องสาธารณะให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพ (Jidapa Pornying & Prateep Thubattanon, 2022, pp. 184-232)

2) ไม่มีการกำหนดข้อยกเว้นของความล่าช้า โดยกว่าผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาจะได้มีสิทธิในการพบกับทนายความอาจมีการคุมขังเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ หรือถึง 30 วัน หลังการจับกุม (Office of the Attorney General, Institute of Criminal Law, 1997, pp. 209-215)

3) ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องโดยชัดแจ้งซึ่งสิทธิของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องสงสัยสำหรับการที่ทนายความจะต้องอยู่ร่วมในระหว่างที่มีการสอบสวน (Worawong Atcharawongchai, 2014, pp. 53-55, 57-58)

4) ไม่มีการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ในสถานีตำรวจ แต่หากประชาชนต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายและมีรายได้ไม่เพียงพอ สามารถดำเนินการติดต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้บริการในคดีอาญาได้ (Jidapa Pornying & Prateep Thubattanon, 2022, pp. 184-232)

5) กระทรวงกฎหมายได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยในช่วงแรกได้มีการระดมทุนก่อน ต่อมารัฐได้ให้เงินสนับสนุนผ่านความร่วมมือกับสมาคมกฎหมายโดยพิจารณาคุณสมบัติด้านขาดทุนทรัพย์และเหตุผลความจำเป็น (Natcha Kittiyakanon, 2022, pp. 1-8, 21-22)

6) แม้ว่าผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาจะได้ร้องขอคำปรึกษาจากทนายความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนสอบปากคำ ก็มักจะได้รับการปฏิเสธทั้งนี้ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาจะต้องให้ปากคำจนเสร็จเสียก่อนจึงจะมีโอกาสได้พบและปรึกษากฎหมายกับทนายความ (Ho Hock Lai, 2014, pp. 267-284)

ประเทศไทย

1) ไม่มีการจัดตั้งทนายจำเลยแห่งรัฐในประเทศไทย เนื่องจากมีปัญหาด้านการจัดการงบประมาณและถูกคัดค้านจากหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เห็นร่วมกันว่าจะเป็นการจัดตั้งองค์กร

ที่เข้าซ้อนกับกลไกความช่วยเหลืออื่นที่มีอยู่แล้ว และเห็นว่าการเพิ่มค่าตอบแทนทนายความเป็นเรื่องสำคัญกว่า

2) มีกฎหมายในประมวลวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้สิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนในการปรึกษาทนายความสำหรับคดีที่มีโทษจำคุก เจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะไม่เคร่งครัดนักแต่ในคดีที่มีโทษประหารชีวิตและในคดีที่จำเลยอายุต่ำกว่า 18 ปีทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเคร่งครัดในการจัดหาทนายความเข้ารับฟังการสอบสวนให้แก่ผู้ต้องหาโดยต้องได้รับการพิจารณาภายใน 48 ชั่วโมง (Act Promulgation the Criminal Procedure Code B.E. 2477, 1934, p. 598)

3) มีข้อยกเว้นของความล่าช้าไว้ว่า ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนหากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ในเวลาอันสมควร ให้ทำการสอบสวนได้โดยไม่ต้องรอทนายความ (Thanachot Phetcharhan, 2020, pp. 42-50)

4) ไม่มีการให้คำปรึกษากฎหมายทางโทรศัพท์ก่อนการสอบสวนผู้ต้องหา แม้แต่การให้บริการนั่งเฝ้าให้คำปรึกษากฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปทางโทรศัพท์และไลน์ รวมทั้งการนั่งเฝ้าให้คำปรึกษาที่สถานีตำรวจ และมีตารางเวรทนายความผู้เข้ารับฟังการสอบสวนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

5) สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ให้ทุนอุดหนุนกับสภาทนายความในการจัดทนายความให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ทั้งนี้ การร้องขอความช่วยเหลือทนายความโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จะพิจารณาจากความเป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม (Lawyers Act B.E. 2528, 1985, p. 1)

6) ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาในคดีที่มีเพียงอัตราโทษจำคุกนั้น จะมีทนายความหรือไม่ก็ได้ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการให้พนักงานสอบสวนจัดหาให้ ตามที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) โดยมีการออกกฎกระทรวง กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) (Suwipa Khunkitti, 2016, pp. 15-16, 38)

ทั้งสามประเทศต่างยอมรับหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและสิทธิการมีทนายความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ระดับความเข้มข้นแตกต่างกัน สหราชอาณาจักรมีกฎหมายเฉพาะกำหนดสิทธิและขั้นตอนอย่างเป็นระบบ แม้มีข้อยกเว้นด้านความมั่นคง สาธารณรัฐสิงคโปร์รับรองสิทธิภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่จำกัดการใช้สิทธิในทางปฏิบัติเพื่อประสิทธิภาพในการป้องกันสังคมของรัฐ ขณะที่ประเทศไทยให้สิทธิผ่านกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเน้นความยืดหยุ่นและข้อยกเว้นในทางปฏิบัติ

4. พัฒนาการของสิทธิการมีทนายความ

ความเหมือน

สหราชอาณาจักร

1) ปี ค.ศ. 2001 จัดตั้งสำนักงานทนายจำเลยแห่งรัฐมีเงินเดือนประจำ เพื่อเป็นทั้งทนายความในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีในศาล แต่ต่อมามีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่สูงมาก จนมีสำนักงานเหลือเพียง 4 แห่งในปัจจุบัน (Dueanrung Hantheerachai, 2004, pp. 58-68)

2) ในปี ค.ศ. 1903 เริ่มจัดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาสำหรับผู้มีฐานะยากจน และจ่ายค่าตอบแทนให้ทนายความจากเงินกองทุนสาธารณะ จากเดิมที่เป็นทนายความอาสาที่ปฏิบัติงานอยู่ในศาล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ในปี ค.ศ. 1926 มอบโครงการช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาแก่สภาโซลิตีเตอร์ (Law Society) และให้เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินเป็นรายปี และกำหนดค่าทนายความโดยพิจารณาถึงสภาพแห่งคดีและความยากง่ายของงาน (Chawalit Attasat, 1996, pp. 59-61)

3) การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายดำเนินงานโดยราชการและเอกชน ในลักษณะของอาสาสมัครซึ่งในปัจจุบันมีเครือข่ายทั่วประเทศ จึงมีปัญหาด้านคุณภาพของค่าปรึกษาที่ขาดประสิทธิภาพ ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1988 รัฐจึงเข้ามาเสนอแนวทางและปรับปรุงระบบการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยพิจารณาจากรายได้และประโยชน์ที่ได้รับ ทั้งนี้ ได้กำหนดให้มีเงินกองทุนสาธารณะเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนแก่ทนายความ (Narong Jaihan et al., 1997, p. 29)

4) ปี ค.ศ. 1999 ตั้งข้อกำหนดมาตรฐานคุณภาพเพื่อควบคุมและประเมินคุณภาพการบริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Modernizing Justice) โดยรับประกันคุณภาพให้ต้องมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าทนายความเอกชน (Dueanrung Hantheerachai, 2004, pp. 58-68)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) ในปี ค.ศ. 2021 รัฐได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรือจ่ายเพียงบางส่วนผ่านความร่วมมือกับสมาคมกฎหมาย (Tan, 2019, pp. 122-130)

2) ปี ค.ศ. 2022 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานทนายจำเลยแห่งรัฐขึ้น ภายใต้กระทรวงกฎหมาย เพื่อเพิ่มการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับกลุ่มเปราะบาง

3) ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาญาของสหภาพทนายความ (CLAS) ในตอนแรกนั้นรัฐบาลสิงคโปร์ไม่ได้จัดสรรงบประมาณให้ นอกจากนี้คดีที่มีโทษประหารชีวิตโดยอาศัยการบริจาจากองคกรการกุศล ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกฎหมาย มีการระดมทุนมากกว่า 200,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ จากการแข่งขันกอล์ฟการกุศล ต่อมาในปี ค.ศ. 2013 รัฐบาลสิงคโปร์จึงตัดสินใจที่จะเข้ามามีบทบาทร่วมกับ CLAS ผ่านการจัดสรรงบประมาณให้ (Natcha Kittiyakanon, 2022, pp. 1-8, 21-22)

4) ช่วงทศวรรษที่ 1990 มีปัญหาความล่าช้าและค่าใช้จ่ายสูง จึงคัดเลือกประธานศาลฎีกาที่มีประสบการณ์บริหารงานสูงมา “วางแผนอนาคต” โดยมีการนำเทคโนโลยีการพัฒนาที่ทันสมัย (Modernization) และแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมาใช้

ประเทศไทย

1) ในปี ค.ศ. 1879 ปรากฏในรัฐธรรมนูญเรื่อง ระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความ แต่ยังไม่มีการบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดหาทนายความให้แก่

บุคคลที่มีฐานะยากจน จนในปี ค.ศ. 1974 ได้มีกฎหมายรับรองสิทธิในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ที่ด้อยโอกาสในคดีอาญา จนได้รับการถือปฏิบัติและพัฒนาามาจนถึงปัจจุบัน (Wut Pitakthanin, 2012, pp. 2-3)

2) ในปี ค.ศ. 1997 รัฐธรรมนูญได้เน้นการเข้าถึงการช่วยเหลือทางกฎหมายครอบคลุมคดีแพ่งด้วย โดยได้กำหนดให้ความช่วยเหลือในคดีอาญาทั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่ได้ถูกคุมขังและที่ถูกคุมขังซึ่งไม่อาจหาทนายความได้ แต่ยังไม่มีการขยายลูกออกมารองรับสิทธิการพบทนายความในชั้นสอบสวนด้วย (Aekachai Matsamak et al., 2012, p. 17)

3) ช่วงต้นปี ค.ศ. 1997 มีการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้ทันสมัย เช่น การจัดตั้งหน่วยงานใกล้เคียงข้อพิพาทในชั้นศาล และลดความล่าช้าของการพิจารณาคดี (Phumindr Butrin, 2013, pp. 31-40)

4) เมื่อมีการก่อตั้งสหภาพทนายความขึ้นตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) มีการกำหนดหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เช่น การให้คำปรึกษาหรือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย การร่างนิติกรรมสัญญา และการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุมดำเนินคดี การสอบสวนและการพิจารณาคดีในศาล ทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีอื่นๆ ซึ่งสหภาพทนายความได้รับเงินอุดหนุนจากทางรัฐบาลรายปี ผู้ร้องขอจะต้องชำระค่าธรรมเนียมศาล ค่าร้อง ค่าไต่ถามทนายความและอื่นๆ ด้วยตนเอง แต่ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนค่าทนายความหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ของทนายความ (Natcha Kittiyakanon, 2022, pp. 1-8, 21-22)

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) เริ่มการให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความในคดีอาญาให้แก่ผู้ยากไร้ตั้งแต่ ค.ศ. 1483 และได้ขยายสิทธิแก่ผู้มีรายได้น้อยโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (Egerton, 1948, p. 951)

2) ปี ค.ศ. 1945 ได้ก่อตั้งระบบช่วยเหลือทางกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก จนขยายสู่ไม่คำนึงถึงฐานะทางการเงิน โดยในปี ค.ศ. 1949 มีการตราพระราชบัญญัติการให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาทางกฎหมาย โดยกำหนดหลักปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการประกันสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาให้ได้รับคำปรึกษาจากทนายความ ตั้งแต่ชั้นจับกุมจนถึงที่สุด มีทนายความประจำสถานีตำรวจ (Duty Solicitor in Police Station) และมีทนายความประจำศาล (Court-Based Duty Solicitor) มีสถานะรับจ้างปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญา ประกอบด้วยโครงการสัญญาจ้างงาน (Contracted Scheme) สัญญาให้บริการครอบคลุมทุกกฎหมาย (All Classes Contract) สัญญาให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังในเรือนจำ (Prison Law Contract) และสัญญาคณะกรรมการตรวจสอบและพิจารณาคดีทางอาญา ค.ศ. 1997 (Criminal Cases Review Commission Contract: CCRC) (Dueanrunghantheerachaikun, 2004, pp. 58-68)

3) มีการจัดหาทนายความให้คำแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมาย 4 รูปแบบ ดังนี้ (1) ทนายความที่รับค่าทนายความจากกองทุนโดยพิจารณารายได้ของผู้ร้องและประโยชน์ควบคู่กัน หากมีฐานะดีต้องจ่ายค่าทนายความเอง (2) ทนายความตามสัญญา โดยรัฐทำสัญญากับทนายความส่วนบุคคลหรือสำนักงานทนายความ

(3) ทนายความประจำสถานีตำรวจและนั่งประจำศาล โดยไม่ต้องตรวจสอบฐานะทางเศรษฐกิจ และ (4) ทนายอาสาแห่งรัฐให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ชั้นจับกุมจนถึงชั้นพิจารณาคดีในศาลโดยคัดเลือกจากทนายความอาสาที่มีความรู้และประสบการณ์ในคดีอาญามีเงินเดือนประจำ (Thanachot Phetcharhan, 2020, pp. 42-50)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) สาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ให้บริการความช่วยเหลือด้านกฎหมายในคดีแพ่งตั้งแต่ ค.ศ. 1958 แก่ผู้มีรายได้น้อยในลักษณะให้เปล่าหรือมีค่าใช้จ่ายน้อย แต่การช่วยเหลือทางคดีอาญาถูกลบออกไป (Helena Whalen-Bridge, 2017, pp. 329-344)

2) ปี ค.ศ. 1995 มีการจัดตั้งสำนักงานให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย (The Legal Aid Bureau: LAB) ภายใต้พระราชบัญญัติความช่วยเหลือทางกฎหมายและคำปรึกษา (Legal Aid and Advice Act, 1995) ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ประชาชนผู้มีความสามารถทางการเงินจำกัดสำหรับความผิดที่มีโทษประหารชีวิตโดยได้รับงบประมาณจากรัฐในคดีอาญา ซึ่งทนายความจะได้รับค่าตอบแทนด้วยและโครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของสภาทนายความสำหรับคดีที่ไม่มีโทษประหารชีวิต โดยกำหนดเกณฑ์ความสามารถทางการเงินและเกณฑ์เหตุผลความจำเป็นและฐานความผิดตามกฎหมาย 16 ฉบับ

3) มีการจัดหาทนายความให้คำแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมายเพิ่มเติมอีก 4 ช่องทาง ดังนี้ (1) ทนายความหัวหน้าที่เป็นอาสาสมัคร

ผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานให้กับสมาคมกฎหมาย Pro Bono SG (2) บันทึกความร่วมมือที่เป็นสัญญากับบริษัทกฎหมายเอกชน 22 บริษัท (3) ทนายความรุ่นเยาว์จากทนายความเอกชน และ (4) ทนายความอาชีพที่ทำงานให้กับสมาคมกฎหมาย (Tan, 2019, p. 122-130)

ประเทศไทย

1) มีหน่วยงานของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ดังนี้ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) โดยในปี พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยให้คำปรึกษากฎหมายแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และต่อมาในปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) ได้เริ่มก่อตั้ง “กองทุนยุติธรรม” เพื่อสนับสนุนประชาชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการดำเนินคดีอาญา เช่น การจ่ายค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล และการประกันตัว

สำนักงานอัยการสูงสุดได้เริ่มให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในคดีอาญา ในปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) โดยได้มีการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษากฎหมายขึ้นในปี พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในคดีแพ่ง และคดีครอบครัว เป็นต้น โดยพนักงานอัยการนิติกร เจ้าหน้าที่ทนายความอาสาหรือทนายความอาสาอาวุโส

2) ในปีพ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือคุมขังให้มีสิทธิแจ้งให้ญาติหรือบุคคลที่ไว้ใจหรือทนายความทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก โดยได้มีการแก้ไขมาตรา 7 ทวิ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 7/1 (Suwipa Khunkitti, 2016, pp. 15-16, 38)

พัฒนาการของสิทธิในการมีทนายความของทั้งสามประเทศสะท้อนบทบาทของรัฐในการประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรมโดยสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ได้พัฒนาระบบที่รัฐเข้ามารับผิดชอบเชิงโครงสร้างและควบคุมคุณภาพอย่างชัดเจน ขณะที่ประเทศไทยยังอาศัยกลไกความช่วยเหลือแบบกระจายตัวและเชิงอาสา ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิในชั้นก่อนฟ้องยังขาดความต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้น

5. สภาพปัญหา

ความเหมือน

สหราชอาณาจักร

1) ระบบผูกขาดและการทำงานที่ไร้ประสิทธิภาพจากการแบ่งแยกประเภทของทนายความ นั่นคือ การที่บาร์สเตอร์มักจะได้รับข้อมูลในการว่าความในศาลล่าช้าทำให้มีเวลาน้อยในการเตรียมตัวในการทำเพียงหนึ่งคดี ลูกความต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมาก เนื่องจากมีทนายความถึง 3 คน คือ โซลิซิเตอร์ทนายความระดับสูง (King Counsel) และทนายความผู้ช่วย

2) จำนวนโซลิซิเตอร์นั่งเวรให้คำปรึกษาในสถานีตำรวจไม่เพียงพอ แม้ว่าจะมีการสนับสนุนนักศึกษากฎหมายให้เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครในมหาวิทยาลัยแล้วก็ตาม จึงต้องใช้ตัวแทนที่มีโซลิซิเตอร์ (Non-Solicitor) ให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นจากผู้ต้องหา (Krongthip Kamyarat, 2015, pp. 61-72)

3) ทัศนคติที่ปรึกษากฎหมายจะเข้าไปโต้แย้งเจ้าหน้าที่ตำรวจในกรณีที่ลูกความของตนเองเสียเปรียบเพียงแค่ 10 - 22% ขาดการควบคุมคุณภาพและการขาดการฝึกอบรมที่ชัดเจน รวมทั้งมีการส่งงานไปให้บุคคลที่มีประสบการณ์น้อยที่สุด (Stone, 2002, p.102.)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เกิดปัญหาความล่าช้า ค่าใช้จ่ายสูง วิธีการทำงานที่ล้าสมัย ระบบตุลาการที่มีลักษณะปิดกัน มุ่งเน้นตนเอง และพึ่งพากับสภาพที่เป็นอยู่ โดยไม่มีการปรับปรุงพัฒนามากนัก ขาดทักษะและการบริหารงานที่เน้นการสั่งการจากบนลงล่าง มียุทธศาสตร์ที่ไม่ชัดเจนและลำดับความสำคัญที่ขัดแย้งกัน ขาดเครื่องมือสมัยใหม่ และการสื่อสารที่ไม่เพียงพอ

2) สาธารณรัฐสิงคโปร์ยังไม่มีกฎระเบียบเรื่องการฝึกหัดด้านกฎหมายของนักศึกษาเอาไว้ จึงเกิดปัญหาการสัมผัสกับการทำงานจริงในวิชาชีพกฎหมาย การทำความเข้าใจสังคมอย่างลึกซึ้ง และการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมให้เห็นคุณค่าของการให้บริการทางกฎหมาย

3) ปัญหาการพัฒนาบุคลากรในวิชาชีพกฎหมายให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในด้านกฎหมายให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและเทคโนโลยีในอนาคตได้

ประเทศไทย

1) ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ส่งผลต่อผู้ต้องหาและผู้เสียหายทั้งในแง่ของค่าใช้จ่าย ใช้ระยะเวลานานและขั้นตอนซับซ้อน ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างทนายความทำให้

ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ส่งผลต่อปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

2) ขาดการปลูกฝังแนวคิด การส่งเสริมการสร้างค่านิยม และภาพลักษณ์ที่ดีในการทำงานอาสาสมัครให้แก่ทนายความ โดยควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่การเป็นนักศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัย

3) ทนายความอาสา หากขาดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเพียงพออาจทำให้ประชาชนเสียเปรียบได้

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) ตามเมืองเล็ก ๆ มีจำนวนทนายความไม่เพียงพอกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลยในคดีอาญา ส่วนตามเมืองใหญ่ ๆ เช่น ลอนดอน แมนเชสเตอร์ นอตติงแฮม บริสตอล ลีดส์ มีจำนวนทนายความมากกว่าความต้องการ (Dueanrung Hantheerachakun, 2004, pp. 58-68)

2) ปัญหาวิธีการปฏิบัติตามกระบวนการที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพของวิธีการประเมินราคาที่จะนำกลับมาใช้ใหม่

3) ปัญหาความเป็นอิสระของทนายจำเลยแห่งรัฐทางเลือกของจำเลยที่จะเลือกทนายความของตนเอง ความพอเพียงของงบประมาณในการดำเนินงาน และทนายความจะต้องรับผิดชอบคดีมากเกินไป รวมถึงการเข้าถึงบริการของประชาชนด้วย

4) การปรับลดงบประมาณของรัฐอย่างเข้มงวด ส่งผลกระทบในทางลบต่อคุณภาพของบริการช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา และการเข้าถึงความยุติธรรมอีกด้วย โดยมี

ทนายความนั่งเวรประจำสถานีตำรวจถึง 1,400 แห่ง (Bellamy, 2021, pp. 32-33)

5) เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทราบวิธีการติดต่อศูนย์ทนายความฝ่ายจำเลย ซึ่งทำให้บางคำขอไม่ได้รับการตอบสนองและผู้ต้องสงสัยมักจะถูกทราบบลิตีเมื่อเริ่มให้ปากคำในการสอบสวนแล้วเท่านั้น และเมื่อรู้ว่าการขอทนายความจะทำให้เกิดความล่าช้าขึ้นจึงปฏิเสธเป็นจำนวนมาก รวมถึงในคดีอาชญากรรมร้ายแรงด้วย (Kemp, 2018, pp. 1-4)

6) จากนโยบายการปรับลดงบประมาณและผลกระทบจากการระบาดของโควิด 19 ระบบยุติธรรมอยู่ในภาวะวิกฤตอย่างหนัก อีกทั้งรัฐบาลไม่ได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิการขอคำปรึกษาทางกฎหมายจากทนายความต่อสาธารณะอีกด้วย (Kemp, 2020, p. 2)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) การชะลอตัวทางเศรษฐกิจมีผลทำให้จำนวนผู้ร้องขอความช่วยเหลือทางกฎหมายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

2) อุปสรรคด้านภาษามักจะเป็นปัญหาในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ภาษาที่ใช้พูดกันบ่อยในสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้แก่ ภาษาแมนดาริน สกเกี้ยน มลายู และทมิฬ (Latham & Watkins, 2015, pp. 582-583)

3) ความเข้มงวดในการทดสอบความสามารถทางการเงินของผู้ขอความช่วยเหลือทางกฎหมายไม่สะท้อนถึงค่าครองชีพและระดับเงินเดือนในปัจจุบัน

4) ผู้ขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมายมีพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ หรืออาจกล่าวเท็จ หรือมูลค่าที่เรียกร้องความเสียหายมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในกระบวนการ

ที่สูงกว่ามาก แม้จะเป็นคดีง่าย ๆ ในศาลชั้นต้นก็อาจมีค่าทนายถึง 10,000 ดอลลาร์สิงคโปร์

ประเทศไทย

1) ปัญหาด้านความต่อเนื่องของคดีในชั้นศาลที่เป็นผลเสียในการต่อสู้คดีที่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงจากชั้นสอบสวน เนื่องจากทนายความเป็นคนละคนกัน (Santiphong Kumansing, 2020, pp. 81-82, 231)

2) ทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจและทนายความอาสาชั้นสอบสวนมีค่าตอบแทนให้แต่ก็จำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นและสภาพเงินเฟ้อ จึงไม่เป็นที่สนใจในการทำงาน การเบิกจ่ายใช้เวลานาน 2 เดือน (Anusorn Promdee, 2019, pp. 1146-1148)

3) ประชาชนมีความสับสนในเรื่องของการขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย และยังขาดในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทั่วไปได้ทราบ (Sa-ard Hommanee, 2016, p. 4)

4) ประชาชนทั่วไปมักจะเข้าใจผิดว่า จะสามารถขอบริการจากทนายความอาสาจนถึงการยื่นฟ้องคดีในศาล โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย จึงมักจะได้ยินคำพูดที่ว่าทนายความอาสาไม่ฟรีจริง

5) ไม่มีหน่วยงานทำวิจัย ศึกษาปัญหา และติดตามประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาสาโดยตรง

6) ข้อจำกัดในด้านงบประมาณของสภาพทนายที่มีอยู่ในปัจจุบัน จนในปี พ.ศ. 2567 (ค.ศ. 2024) ได้เพิ่มอัตราทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจรวมแล้ว 303 แห่ง แต่จากความผันผวนทางการเมืองจึงทำให้ยังไม่ได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น

7) ปัญหาระยะทางและความกะทันหันของคดีอาญา จึงเป็นช่องว่างและอุปสรรคในการขอใช้สิทธิขอทนายความในชั้นสอบสวนของผู้ต้องหา (Nattarat Jommanee, 2015, p. 4)

8) ปัญหาเรื่องทนายอาสาประจำสถานีตำรวจไม่สามารถที่จะรับทำคดีได้เอง ทั้งนี้ประชาชนสามารถร้องขอต่อสภาทนายความเพื่อให้พิจารณาว่าจะรับทำคดีให้หรือไม่ ทนายอาสามิไม่เพียงพอเนื่องจากคดีในปัจจุบันเพิ่มจำนวนขึ้น (Kanjantittira Harirak, 2017, pp. 28-32, 76-81, 85-86)

9) หน่วยงานยุติธรรมของไทยยังทำงานอย่างเป็นเอกเทศ ทำงานเป็นระบบปิด ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลจากภายนอก จึงเอื้อให้เกิดการทุจริตหรือถูกแทรกแซงได้ง่าย

สภาพปัญหาของทั้งสามประเทศสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งความล่าช้า ค่าใช้จ่ายสูง การขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและเพียงพอ โดยสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์มีระบบที่รัฐเข้ามากำกับมากกว่า โดยทั้งสามประเทศยังต้องเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ ประสิทธิภาพของบุคลากร การเข้าถึงบริการอย่างเท่าเทียม ขณะที่ประเทศไทยมีปัญหาความไม่ต่อเนื่องของการคุ้มครองสิทธิ และการพึ่งพาระบบอาสาสมัคร

6. พัฒนาการและเสริมสร้างประสิทธิภาพ

ความเหมือน

สหราชอาณาจักร

1) การจัดตั้งกองทุนในการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในด้านทนายความ รายได้ส่วนหนึ่งของกองทุนมาจากผู้ร้องขอความช่วยเหลือที่พอมิรายได้บ้างตามอัตรา

ที่กฎหมายกำหนด และจะต้องมีกระบวนการตรวจสอบ ผลการดำเนินการของคณะกรรมการให้บริการทางกฎหมายในการใช้งบประมาณที่มีคุณภาพและคุ้มค่า

2) จัดการฝึกอบรมทนายความที่เข้ามาให้บริการ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของประชาชน หรือสวัสดิการสังคม และกำหนดแนวทางการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือ (Code of Conduct) เช่น การป้องกันมิให้ทนายจำเลยแห่งรัฐบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยรับสารภาพ และมีหลักเกณฑ์ที่ไม่ทำให้ทนายความรับผิดชอบคดีมากเกินไป

3) ทำการเปิดสำนักงานทนายจำเลยแห่งรัฐ (Public Defender Office) หรืออาจเสนอเปลี่ยนแปลงเพิ่มอัตราค่าตอบแทนให้แก่ทนายความตามสัญญาการว่าจ้างในอัตราใหม่ที่สูงกว่าเดิม เพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความตามเมืองเล็ก ๆ หรือการแก้ไขปัญหาด้วยการให้สำนักงานกฎหมายของเอกชนทำการยื่นประมูลเสนอราคาแข่งขันกันเข้าทำสัญญา

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) การระดมทุนช่วยเหลือผ่านทางสถาบันวิชาการด้านกฎหมาย “Academy of Law” โดยได้ดำเนินการระดมทุนด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนโครงการช่วยเหลือทางกฎหมาย และโครงการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกฎหมายและความยุติธรรม

2) การจัดการด้านการฝึกอบรมด้านกฎหมายที่จำเป็นในวิชาชีพกฎหมาย โดยมีการบังคับใช้การให้การศึกษากฎหมายแก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3) การจัดโครงการฝึกหัดให้กับนักเรียนกฎหมายภายใต้การดูแลของทนายความอาชีพ เรียกว่าโปรแกรมเสริมสำหรับนักศึกษา (Student Attachment Program) (Helena Whalen-Bridge, 2017, pp. 329-344)

4) การจัดตั้งสำนักงานทนายจำเลยแห่งรัฐ ขึ้นในปี ค.ศ. 2022 โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้สมัครที่ขาดทุนทรัพย์และเหตุผลความจำเป็น แต่ว่าไม่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องสงสัยในสถานีดำรวจ (Waleed Haider Malik, 2007, pp. xvii, xxi, xxiii, 42-46)

ประเทศไทย

1) รัฐควรจัดงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้เพียงพอแก่ประชาชนให้กับทางสภานายความ อันถือเป็นประเด็นที่สำคัญในแง่ของการส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice)

2) ควรสนับสนุนให้สภานายความจัดให้มีการอบรมกฎหมายต่าง ๆ ที่มีการแก้ไขและที่ประกาศออกมาใหม่ให้กับทนายความอาสาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการจัดตั้งโครงการให้ทุนการศึกษาเต็มจำนวนหรือบางส่วนจากหน่วยงานของรัฐเพื่อช่วยเหลือและเพิ่มพูนความรู้เพิ่มเติมให้แก่ นักศึกษากฎหมายและทนายความ

3) ควรปลูกฝังแนวคิดและส่งเสริมการสร้างค่านิยม ภาพลักษณ์ และตระหนักถึงความสำคัญในการให้บริการสังคมให้แก่ นักศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ

4) การจัดตั้งระบบทนายความจำเลยแห่งรัฐที่มีความทัดเทียมกับระบบอัยการและประสิทธิภาพในการช่วยเหลือทางกฎหมายและต่อเนื่องตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นศาล

ความแตกต่าง

สหราชอาณาจักร

1) สำนักงานกฎหมายขนาดเล็กก็มีโอกาสชนะการประมูลเข้าทำสัญญากับรัฐได้เช่นกัน เพราะค่าใช้จ่ายในเรื่องการบริหารจัดการภายในสำนักงานต่ำกว่า และสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารจัดการได้ง่ายกว่าสำนักงานกฎหมายที่มีขนาดใหญ่ (Duanrungs Hantheerachaikun, 2004, pp. 58-68)

2) จัดทำคู่มือแนะนำสำหรับทนายความ ผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ผู้ต้องสงสัย และผู้ถูกควบคุมตัวในสถานีดำรวจ เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ต้องสงสัยและผู้ถูกควบคุมตัวมีความเข้าใจในสิทธิของตนและได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมภายใต้กฎหมาย และควรจัดอบรมถึงข้อกำหนดของสถานีดำรวจที่ทนายความควรทราบ (Blackstock, 2010, pp. 1-10)

3) โครงการทนายความนั่งเฝ้าในสถานีดำรวจ ได้ดำเนินการมาเป็นเวลา 38 ปี จึงเกิดการพัฒนาคอมพิวเตอร์และเรียนรู้ที่จะไว้วางใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงมักจะได้รับข้อมูลมากกว่าผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องสงสัยขอปรึกษาทนายความ อีกทั้งควรให้ทนายความ มีบทบาทครอบคลุมถึงการตรวจสอบพยานหลักฐาน และการให้ข้อเสนอแนะ อันเป็นการช่วยคัดกรองคดีที่อ่อนและไม่มีเหตุผลตั้งแต่ต้น (Hodgson, 2015, pp. 4-5)

4) ให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานตำรวจในการพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์โดยสมัครใจ ซึ่งจะให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการสัมภาษณ์ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายของผู้ต้องสงสัย โดยสามารถค้นหารายชื่อทนายความได้ (Kemp, 2020, p. 2)

5) การพัฒนาทรัพยากรดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการป้องกันทางกฎหมาย และการพัฒนาระบบวิดีโอเชิงโต้ตอบที่เป็นสื่อกลางในการรายงานประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเป็นความลับ (Kemp, 2018, pp. 1-4)

สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) คัดเลือกประธานศาลฎีกาที่มีประสบการณ์บริหารระดับสูงทั้งในภาครัฐและเอกชนเข้ามาดำเนินการสร้างหน่วยงานที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความสามารถของศาลอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการตรวจสอบข้อจำกัดทั้งหลายที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการนำประสบการณ์จากต่างประเทศในปัญหาที่คล้ายกันมาใช้

2) จัดตั้งหน่วยงานที่ชื่อว่าฝ่ายบริการสาธารณะ (Public Affairs Section) และเพิ่มฝ่ายบริการลูกค้า (Customer Service Section) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงบประมาณและการเงิน และหน่วยงานบริการล่าม มีการจัดตั้งหน่วยวิจัยและสถิติขึ้นเพื่อติดตามประเมินผลและรายงานผลอีกด้วย (Waleed Haider Malik, 2007, pp. xvii, xxi, xxiii, 42-46)

3) การลดเกณฑ์ความเข้มงวดของการทดสอบความสามารถทางการเงินในการขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อให้คนสิงคโปร์ที่มีรายได้น้อยสามารถได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายมากขึ้น

4) กรณีที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมายมีพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์หรืออาจกล่าวเท็จหรือในกรณีที่มูลค่าที่เรียกร้องน้อยกว่าค่าดำเนินการทางกฎหมาย ก็นำการทดสอบเหตุผลและความจำเป็นของการเป็นคู่ความในคดี (Merit Test) ควบคู่กับการทดสอบความสามารถ

ด้านรายได้ (Means Test) มาใช้

ประเทศไทย

1) ควรปรับอัตราค่าตอบแทนให้แก่ทนายความเพิ่มขึ้นทุก 5 ปี ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ และควรมีสวัสดิการเพิ่มเติม เช่น ค่าอาหารกลางวัน การจัดทำประกันภัย มีประกาศกิตติคุณ ลดหย่อนภาษีบุคคลธรรมดา (Kanjantittra Harirak, 2017, pp. 28-32, 76-81, 85-86)

2) กำหนดให้หน่วยงานช่วยเหลือทางกฎหมายมีหน้าที่เพิ่มเติมในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายสู่สาธารณะผ่านช่องทางที่เหมาะสม เช่น การแจกจ่ายผ่านสื่อ ประชาสัมพันธ์ สาธารณะ และอินเทอร์เน็ต (United Nations Office on Drugs and Crime, p. 102)

3) รัฐควรพิจารณาขยายบริการในคดีแพ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับประชาชน เช่น การหย่าร้าง การปกครองบุตร หรือการแบ่งมรดก หนี้สินที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย ความรุนแรงในครอบครัว (Santiphong Kumansing, 2021, p. 221)

4) สนับสนุนให้มีการตั้งหน่วยงานทำวิจัยขึ้นในสหภาพทนายความเพื่อศึกษาปัญหาและติดตามประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) ควรแก้ไขแนวนโยบายการห้ามไม่ให้ทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจเข้าเป็นทนายความในชั้นสอบสวน เพราะสามารถทำหน้าที่ได้ทันทีที่ทวงที่เมื่อมีความต้องการกะทันหันเกิดขึ้น

6) ควรกำหนดให้ทนายความอาสาในชั้นสอบสวนสามารถรับทำคดีต่อเนื่องไปถึงชั้นศาลได้ โดยกำหนดเกณฑ์ความสามารถด้านรายได้ (means test) และเกณฑ์ความจำเป็น (merits test)

7) ควรมุ่งส่งเสริมความเข้าใจและแนวคิดในการวางรากฐานระบบความเป็นกลางของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการจากเดิมที่มีลักษณะตั้งตัวเป็นปฏิบัติของผู้ต้องหา ให้เป็นผู้อำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนทุกฝ่าย (Cheep Chulamon, 2013, p. 17)

ทั้งสามประเทศมีแนวทางพัฒนาการและเสริมสร้างประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมทนายความ โดยสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ได้จัดตั้งสำนักงานทนายอาสาแห่งรัฐ เพื่อเพิ่มคุณภาพการให้บริการต่อเนื่องตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีในศาล และมีเกณฑ์การคัดกรองคุณสมบัติผู้ได้รับความช่วยเหลือที่ชัดเจน ส่วนประเทศไทยยังพึ่งพาระบบอาสาสมัครและความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้างทางสังคมมากกว่ากฎหมายเฉพาะด้านหรือสถาบันถาวร ซึ่งสะท้อนมุมมองนโยบายของรัฐ ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา และความเข้าใจสิทธิของประชาชน

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ:

■ บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าสหราชอาณาจักรและประเทศไทยได้เคยยึดหลักความชอบด้วยกระบวนการยุติธรรม

เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ต่อมาแนวทางได้เน้นไปที่การปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก ส่วนในสาธารณรัฐสิงคโปร์มุ่งเน้นการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมอย่างเข้มงวด แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายตามมาตรฐานสากลในการจัดทนายความในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือคดีเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี แต่ยังมีปัญหาเนื่องจากพนักงานสอบสวนไม่จำเป็นต้องแจ้งสิทธิการมีทนายความในคดีที่มีโทษจำคุก ทำให้ผู้ต้องหาอาจไม่ได้รับรู้หรือเข้าใจสิทธิของตน ในประเทศไทยมีหลายหน่วยงานช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น กองทุนยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สภานายความ สำนักงานอัยการสูงสุด และสมาคมทนายความ รวมถึงทนายความขอแรงในชั้นศาลตามหลักการของสหประชาชาติ แต่ยังเผชิญข้อจำกัดเรื่องการขาดกฎหมายเฉพาะกลไกประสานงานที่เป็นเอกภาพ และการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง การให้บริการในพื้นที่ห่างไกล ความเร่งด่วนของคดี และจำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น การพัฒนาระบบทนายความอาสาในประเทศไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงกฎหมาย การจัดตั้งองค์กรและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง การสร้างมาตรฐานและแนวปฏิบัติ การบริหารทรัพยากร รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมทางกฎหมายที่คำนึงถึงสิทธิของประชาชนเพื่อให้การช่วยเหลือทางกฎหมายมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

■ ข้อเสนอแนะ:

สามารถสรุปข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาระบบทนายความอาสาในประเทศไทย

ให้มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และการเข้าถึงสิทธิของประชาชนได้อย่างเท่าเทียม เสริมสร้างหลักนิติธรรม และความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ ดังนี้

1. ด้านกฎหมาย ควรพัฒนาระบบด้วยการตรากฎหมายเฉพาะว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อกำหนดหน่วยงานและคณะกรรมการที่รับผิดชอบโดยตรง วางกรอบบทบาท หน้าที่ และมาตรฐานการปฏิบัติงานของทนายความอย่างชัดเจน เพื่อรับรองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในการเข้าถึงคำปรึกษาทางกฎหมายขึ้นก่อนฟ้องอย่างเป็นระบบ และมีผลในทางปฏิบัติ

2. ด้านองค์กรและคณะกรรมการ ควรพัฒนาทางสถาบันโดยจัดตั้งองค์กรทนายความจำเป็นแห่งรัฐ (Public Defender Organization) และหน่วยงานกลาง เช่น คณะกรรมการให้บริการกฎหมาย (Legal Aid Agency) เพื่อกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติ และจรรยาบรรณในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย อีกทั้งควรเพิ่มรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น การทำสัญญากับสำนักงานกฎหมายเอกชน

3. ด้านความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรช่วยเหลือทางกฎหมาย การทำงานร่วมกันระหว่างทนายความ นักสังคมสงเคราะห์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือทางกฎหมายมีความครอบคลุม ทั้งด้านกฎหมายและด้านสังคม

4. ด้านการศึกษาและวิจัย จัดตั้งศูนย์วิจัยและบริการทางกฎหมายระดับชาติ ส่งเสริมคลินิกกฎหมายในสถาบันการศึกษา และจัดโครงการฝึกอบรมนักศึกษากฎหมาย

ภายใต้การกำกับของทนายความอาชีพ เพื่อเชื่อมโยงตั้งแต่การศึกษากฎหมาย การพัฒนาบุคลากร ไปจนถึงการจัดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยทนายความขึ้นก่อนฟ้องในคดีอาญา

5. ด้านมาตรฐานและแนวปฏิบัติ ควรนำบทเรียนจากสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์มาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพการฝึกอบรม และการกำกับวิชาชีพทนายความอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เช่น การจัดทำคู่มือการนำเทคโนโลยีมาใช้

6. ด้านการบริหารจัดการและพัฒนาองค์กร สนับสนุนให้มีองค์กร เช่น สมาคม มูลนิธิ สภาวิชาชีพเฉพาะด้านการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพื่อวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาระบบ จัดอบรมอย่างต่อเนื่อง จัดประชุมประจำปี และเผยแพร่ข้อมูลหรือวารสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของการช่วยเหลือทางกฎหมาย

7. ด้านงบประมาณและแหล่งทุน รัฐจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณด้านความช่วยเหลือทางกฎหมายให้เพียงพอและยั่งยืน เพื่อแก้ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของการคุ้มครองสิทธิ รวมทั้งจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือทางกฎหมายแห่งชาติ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนที่มั่นคง โปร่งใส และลดผลกระทบจากการเมือง พร้อมใช้เกณฑ์การทดสอบความจำเป็นและรายได้ของผู้ร้องขอ (Merit Test และ Means Test)

■ บรรณานุกรม

Act Promulgating the Criminal Procedure Code B.E. 2477 (1934). (1935, June 10). *Royal Thai Government gazette*. No. 52. p. 598.

- Aekachai Matsamak, Decha Wethayayonget, Jiraporn Kulchon, Jirasak Singthongsai, Jirat Buachuen, Jaruan Hongto, Kawalee Thongpoi, Komsan Sawatpanit, Nattaphatsorn Supasit, Panuwat Ratchataphaisit, Sanchai Duttamkoeng, Sit Prungkiat, Suwanna Theerawongkanjana, Thammanun Yodkul, Thanakorn Saensupha, Yupin Makrudin. (2012). *The defendant's right to receive state-provided legal aid: A study of Court-Appointed lawyers under Section 173 of the Criminal Procedure Code*. Judicial Training Institute.
- Anusorn Promdee. (2019). *Problems of remuneration for court-appointed lawyers*. [Master's thesis in Law]. Suan Sunandha Rajabhat University. Presented at the 2nd National Research Conference on Humanities and Social Sciences.
- Bellamy, C. (2021). *Independent review of criminal legal aid*. UK Ministry of Justice.
- Blackstock, J. (2010). *Giving legal advice at police stations: Practical pointers*. John Scott, Solicitor Advocate.
- Brooke, H. (2017). *The history of legal aid 1945-2010*. The Bach Commission.
- Chawalit Attasat. (1996). Court-appointed lawyers and honorarium. *Lawyers Council Journal*, 5(22), 59-61.
- Cheep Chulamon. (2013). *Human rights in the criminal justice process: The right of suspects and defendants to receive state-provided legal aid*. Individual report for the Rule of Law for Democracy Executive Training Program, Class 1, Constitution College, Office of the Constitutional Court.
- Chiraniti Hawanon. (2008). *Legal profession principles: LW438* (8th ed.). Ramkhamhaeng University Press.
- Dueanrung Hantheerachaikun. (2004). *The system for appointing defense counsel for criminal defendants*. [Master's thesis, Faculty of Law]. Dhurakij Pundit University.
- Egerton, R. (1948). Legal Aid in England. *Canadian Bar Review*, 26(6), 950-951.
- Helena Whalen-Bridge. (2017). Student Pro bono and The NUS faculty of law. *Singapore Journal of Legal Studies*, 329-344.
- Hodgson, J. (2015). *The role of lawyers during police detention and questioning: A Comparative Study*. University of Warwick School of Law.
- Ho Hock Lai. (2014). Recent (Non-) Development in an Arrested Person's Right to Counsel. *Singapore Journal of Legal Studies*, 267-284.
- Jidapa Pornying & Prateep Thubattanon. (2022). *Introduction to criminal justice systems in ASEAN countries*. Krungsiam Publishing.
- Kanjanittitra Harirak. (2017). *Volunteer lawyers and career advancement*. [Independent study, Master of Political Science]. Thammasat University.

- Kemp, V. (2018). *Effective Police Station Legal Advice-Country Report2: England and Wales*. School of Law, University of Nottingham.
- Kemp, V. (2020). *Written evidence to Parliament*. House of Commons Justice Committee, UK Parliament.
- Krongthip Kamyarat. (2015). *The right to legal assistance in criminal cases: A study of the problems of court-appointed lawyers and the implementation of a public defender system*. [Master's thesis]. Siam University.
- Kundasut Arunsuda. (2020). *Supreme Court rulings on unlawful investigations*. [Master's thesis, Faculty of Law]. Thammasat University.
- Latham & Watkins LLP. (2015). *Pro bono practices and opportunities in Singapore*. Law Firm Report, Latham & Watkins LLP for the Pro Bono Institute.
- Lawyers Act B.E.2528 (1985). (1985, September 10). *Royal Thai Government gazette*. No.102 Chapter 129 Gor. p.1. Ministry of Law, Singapore. (2022, April 4). Annex A - Ministerial statement on the establishment of a Public Defender's Office by Mr. K. Shanmugam, Minister for Home Affairs and Minister for Law. <https://www.mlaw.gov.sg/news/parliamentary-speeches/2022-04-04-ministerial-statement-on-the-establishment-of-a-public-defenders-office-by-mr-k-shanmugam-minister-for-home-affairs-and-minister-for-law>
- Namtai Meeboonsang. (2023). *Comparative criminal justice process*. Winyuchon, Duantula Press.
- Narong Jaihar, Khanueng Lueachai, Kittipong Kittayarak, Natthee Chitsawang, Prathan Wattanavanich, Sem Punnahitanon, Surasak Likhitsuwatthanakun, Thammachai Saengsayo. (1997). *A Research Project on the Rights of Suspects, Defendants, and Convicted Persons in Criminal Cases*. Submitted to the Law Development Fund, Office of the Council of State, Office of the Prime Minister.
- Natcha Kittiyakanon. (2022). *Legal aid: A study on improving the quality of appointed defense lawyers in Thailand*. [Independent study for Master of Laws in Criminal Law]. Thammasat University.
- Nattarat Jommanee. (2015). *Problems in appointing lawyers for suspects or defendants in criminal cases*. [Master's thesis, Faculty of Law]. Kasem Bundit University.
- Office of the Attorney General, Institute of Criminal Law. (1997). *Encyclopedia of International Justice Processes*. Office of the Attorney General.
- Peter Hungerford-Welch. (1998). *Criminal Litigation and Sentencing* (4th ed.). Cavendish Publishing Limited.

- Phumindr Butrin. (2013). *Reforming Thailand's justice system*. Office of the National Reform Council (ONRC).
- Qulrk, H. (2013). Twenty years on, the right of silence and legal advice: the spiraling costs of an unfair exchange. *Northern Ireland Legal Quarterly*, 64(4), 481-483.
- Sa-ard Hommanee. (2016). Problems of legal aid provided by court-appointed lawyers. *Sripatum Chonburi Academic Journal*, 12(6), 4.
- Sahas Paiphak. (2016). *Legal issues concerning the improvement of efficiency in Thailand's court-appointed lawyer system for criminal cases*. Research funded by North Bangkok University.
- Sanders, A. & Young, R. (2000). *Criminal Justice* (2nd ed.). London.
- Santipong Kumansing. (2020). *A model law on public defenders for the protection of the right of access to justice in criminal cases*. [Doctor of Laws thesis, Faculty of Law]. Sripatum University.
- Santiphong Kumansing. (2021). Public lawyers and the protection of access to justice in civil cases. *Journal of Social Sciences for Local Development, Mahasarakham Rajabhat University*, 5(4), 220-226.
- Stone, R. (2002). *Textbook on Civil Liberties and Human Rights* (4th ed.). Oxford.
- Sukhothai Thammathirat University. (2022). *Advanced comparative justice administration* (6th ed.). Coursebook, Units 1-5, Graduate Program in Law. Sukhothai Thammathirat University Press.
- Suwipa Khunkitti. (2016). *A study to develop a conceptual framework for improving the court-appointed lawyer system through the establishment of an organization*. Office of Justice Affairs.
- Tan, K. B. EUGENE. (2019). *ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) Thematic Study on Legal Aid*. Singapore Management University. Institutional Knowledge at Singapore Management University, Research Collection Yong Pung How School of Law.
- Terrill, R. J. (2024). *World Criminal Justice Systems: A Comparative Survey* (10th ed.). Routledge Publishing.
- Thanachot Phetcharhan. (2020). *Problems and obstacles regarding appointed lawyers during the arrest stage by police officers under Section 7/1 of the Criminal Procedure Code: A case study in Chiang Rai Province*. [Independent study submitted for Master of Laws]. University of Phayao.
- Uthis Suphap. (2023). Development concerning the duties of court-appointed defense lawyers in criminal cases. *Thammasat Law Journal*, 52(4), 42-43.

Waleed Haider Malik. (2007). *Judiciary-Led Reforms in Singapore Framework, Strategies, and Lessons*. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank.

Worawong Atcharawongchai. (2014). The legal system of the Republic of Singapore. *Dulapaha Journal* 61(2), 37-65.

Wut Pitakthanin. (2012). *Problems of the Appointed lawyer system in criminal cases: A case study of Ratchaburi Provincial Court*. Executive Judge Training Program, Class 10. Judicial Training Institute.

